

ฝ่าวิกฤตสารพิษข้ามพรมแดน สะเทือน 'สุขภาพ-ห่วงโซ่อาหาร' ไทย

สัมภาษณ์

5 วิกฤตแม่น้ำปนเปื้อนสารเคมี และโลหะหนักข้ามพรมแดน บริเวณชายแดนไทย - เมียนมา กำลังยกระดับจากปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น สู่อันตรายเชิงโครงสร้างที่กระทบต่อสุขภาพและห่วงโซ่อาหารของประชาชนไทย

ดร.สิบสกุล กิจนุกร อาจารย์ประจำสำนักวิชานวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (มฟล.) ให้สัมภาษณ์ “ประชาชาติธุรกิจ” โดยได้สะท้อนภาพความซับซ้อนของปัญหานี้ พร้อมเสนอทางออกเชิงรุกที่รัฐบาลไทยต้องเร่งดำเนินการก่อนสายเกินไป

ดร.สิบสกุล กิจนุกร

ความซับซ้อนข้ามพรมแดน

ดร.สืบสกุลชี้ว่า ความยากในการแก้ไขปัญหามลพิษแม่น้ำกกในปัจจุบันมีความซับซ้อนสูงกว่าในอดีตมาก โดยเฉพาะมิติภูมิรัฐศาสตร์ ที่แหล่งกำเนิดตั้งอยู่นอกประเทศไทย และพื้นที่เหมืองแร่ส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การดูแลของกลุ่มกองกำลังชาติพันธุ์ในเมียนมา ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่หลากหลายกับรัฐบาลเมียนมา บางกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดี บางกลุ่มก็เป็นปฏิปักษ์ ทำให้การเข้าไปแก้ปัญหาฝั่งต้นน้ำซับซ้อนยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ด้วยมิติของกลุ่มทุนข้ามชาติ ซึ่งคนเข้ามาทำเหมืองมีทั้งทุนจีน (ทั้งทางตรงและทางอ้อม) ล่าสุด เริ่มมีทุนรัสเซียเข้ามาทำเหมืองแร่ทั้งสเดน รวมถึงทุนอินเดียที่เริ่มขยับเข้ามา ยิ่งทำให้โครงสร้างความสัมพันธ์ในเมียนมาซับซ้อนมากขึ้น

ขณะเดียวกันผู้ได้รับผลกระทบไม่ได้มีแค่คนไทย แต่เป็นประชาชนในเมียนมาด้วยตัวเอง เพียงแต่เขาไม่สามารถออกมาส่งเสียงหรือชุมนุมประท้วงได้อย่างพื้นที่จังหวัดท่าซี้เหล็ก ตรงข้ามอ.แม่สาย ประชาชนที่นั่นก็ใช้น้ำจากแม่น้ำสายเหมือนกัน คนแม่สายได้รับผลกระทบอย่างไรคนท่าซี้เหล็กก็เจ็บปวดไม่แพ้กัน

ความซับซ้อนในฝั่งไทย (พื้นที่ปลายน้ำ) พบว่าปัจจุบันสารโลหะหนักกระจายตัวครอบคลุม 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1.สิ่งแวดล้อม แม่น้ำและระบบนิเวศ 2.ห่วงโซ่อาหาร พืชผลและสัตว์น้ำ 3.สุขภาพประชาชน เกิดการสะสมสารพิษในระยะยาว

“หากเรายังแก้ปัญหาที่ต้นเหตุไม่ได้ หรือไม่มีการจัดการลดความเสี่ยงในไทยอย่างจริงจัง สิ่งแวดล้อมและห่วงโซ่อาหารของเราจะเสียหายอย่างถาวร”

สะท้อนห่วงโซ่อาหาร

ในฝั่งไทยผลกระทบได้ขยายวงกว้างเข้าสู่ห่วงโซ่อาหาร และสุขภาพประชาชนอย่างชัดเจนใน 3 ด้านหลัก คือ

1.น้ำประปาเชียงราย (แม่น้ำกก) ต้องย้ายแหล่งน้ำดิบแห่งใหม่เพื่อผลิตน้ำประปาแทนแหล่งเดิม ซึ่งได้มีการอนุมัติงบประมาณวาระแรกไปกว่า

2 พันล้านบาท ครอบคลุมผู้ใช้น้ำกว่า 4 หมื่นราย หรือราว 1.2 แสนคน สะท้อนว่าแม้จะกำจัดการโลหะหนักได้แต่การปล่อยให้แม่น้ำปนเปื้อนต่อไปจะยิ่งเพิ่มต้นทุนและความเสี่ยงสูงมาก

2.ความเสี่ยงในห่วงโซ่อาหาร พบว่าเกษตรกรในลุ่มน้ำกกและลุ่มน้ำสายไม่มีทางเลือก โดยเฉพาะการทำนาข้าว (นาปีและนาปรัง) 1 แสนไร่ ทำให้สารหนูและโลหะหนักสะสมในดินและต้นข้าว รวมถึงพืชผักอื่น ๆ

3.การสะสมในร่างกาย แม้รัฐอ้างว่าสารปนเปื้อนในพืชผักหรือปลาไม่เกินค่ามาตรฐาน แต่ประชาชนต้องบริโภคทุกวัน เกิดเป็น “การสะสมสารโลหะหนักแบบค่อยๆ ทยอยระยะยาว” ซึ่งในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อความเจ็บป่วยของผู้คน

กลไกภูมิภาคมีช่องโหว่

ดร.สืบสกุลระบุว่า ต้องยอมรับความจริงว่ายังมี “ช่องโหว่ขนาดใหญ่” แม้จะมีองค์การระดับภูมิภาคอย่างคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (MRC) แต่องค์กรนี้ยังมีข้อจำกัดสำคัญ ที่ผ่านมา MRC

พยายามจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมในการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ แต่เนื่องจากเมียนมาไม่ได้เป็นสมาชิก MRC (เป็นเพียง Dialogue Partner) และเมียนมาได้ประกาศจุดยืนชัดเจนว่าจะ “ไม่แชร์ข้อมูลใด ๆ ให้ MRC เป็นอันขาด” นี่คือโจทย์ใหญ่ที่ทำทนายมากกว่าจะโน้มน้าวเมียนมาอย่างไร ขณะที่กรอบความร่วมมือล้านช้าง-แม่โขง (LMC) ปัจจุบันยังไม่เห็นความเคลื่อนไหวหรือความคืบหน้าที่เป็นรูปธรรมว่าทางจีนจะใช้กลไกนี้จัดการอย่างไร

หยุดนำเข้าแร่เพิ่มอำนาจต่อรอง

ดร.สืบสกุลเสนอว่า รัฐบาลไทยต้องเปลี่ยนมาใช้มาตรการเชิงรุกที่เข้มข้น โดย “ยุติการนำเข้าแร่ทั้งหมดจากเมียนมา” ที่ผ่านด่านชายแดนต่าง ๆ เช่น แม่สาย, แม่สอด, หนอง จลา เพื่อส่งออกไปจีน การตัดวงจรทางเศรษฐกิจนี้จะช่วยเพิ่มอำนาจต่อรองให้ไทย เพราะแค่การนำผลตรวจคุณภาพน้ำของกรมควบคุมมลพิษไปยื่นแสดงให้เมียนมาดูอย่างเดียวนั้น “ไม่เพียงพอ” ที่จะ

กดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

พร้อมกันนี้ ขอเสนอให้ภาคประชาชน ภาควิชาการ สส.และสว. รวมถึงองค์กรอิสระอย่างคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ร่วมผลักดันแนวคิด “สิทธิของแม่น้ำ” (Rights of River) ให้แม่น้ำมีสถานะและสิทธิเสมือนบุคคลตามกฎหมาย เพื่อประเมินและปกป้องผลกระทบข้ามพรมแดนอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเป็นการปกป้องระบบนิเวศในระยะยาว

หากปัญหานี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขเป็นรูปธรรม ในอีก 5 ปีข้างหน้าความมั่นคงทางอาหารจะถูกทำลายอย่างสิ้นเชิง วงกว้างของมลพิษ-สารพิษจะขยายวงกว้างขึ้น ทั้งในแง่ชนิดของสารโลหะหนัก, ปริมาณความเข้มข้น, และจำนวนพืชพันธุ์ที่ได้รับผลกระทบ

ทั้งนี้ ค่าเตือนของกรมอนามัยที่ระบุว่า ควรดื่มน้ำไม่เกิน 1 ลิตร (สัตว์หน้าดิน) และงดบริโภคเครื่องในปลา เพราะเป็นส่วนที่สะสมสารโลหะหนักสูง นี่คือสัญญาณเตือนฉุกเฉินว่าห่วงโซ่อาหารเราเริ่มไม่ปลอดภัยแล้ว

คำถาม TOR ไทย-เมียนมา

ดร.สืบสกุลได้ตั้งคำถามถึงรัฐบาลไทย โดยระบุว่า รัฐบาลเมียนมาเสนอตัดความร่วมมือการตรวจน้ำออกทั้งหมด โดยให้แต่ละประเทศตรวจคุณภาพน้ำตามมาตรฐานตัวเอง เสนอให้ตัดรายงานตรวจสอบแหล่งกำเนิดมลพิษและแผนที่เสี่ยง อีกทั้งเสนอตัดองค์การระหว่างประเทศออกทั้งหมด และต้องการให้ตรวจคุณภาพน้ำและการทำงานไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ทั้งนี้ TOR ฉบับนี้ครอบคลุมแค่แม่น้ำกกเท่านั้น แต่ในตอนนี้มีแม่น้ำ 6 สายที่ปนเปื้อน (แม่น้ำกก สายรวก โขง สาละวิน และกระบุรี) ซึ่งไม่ได้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะที่อยากให้รัฐบาลทบทวนคือ ต้องเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นประชาชน 6 ลุ่มน้ำ ก่อนการ

ประชาชาติ ธุรกิจ

Prachachat Turakij
Circulation: 120,000
Ad Rate: 1,650

Section: First Section/เศรษฐกิจภูมิภาค

วันที่: พุธที่ 3 - อาทิตย์ 6 กันยายน 2569

ปีที่: 49

ฉบับที่: 5911

หน้า: 7(บน)

Col.Inch: 129.70 Ad Value: 214,005

PRValue (x3): 642,015

คลิป: สีสี่

หัวข้อข่าว: สัมภาษณ์: ฝ่าวิกฤตสารพิษข้ามพรมแดน สะท้อน 'สุขภาพ-ห่วงโซ่อาหาร' ไทย

ลงนาม TOR พร้อมเปิดเผย TOR ให้
สาธารณชนรับทราบ และยุติการนำเข้า
แร่จากเมียนมา และยุติการส่งออกแร่
ทั้งหมดไปยังประเทศจีน รวมถึงยุติการ
ส่งออกเครื่องจักรและสารเคมีทั้งหมด
ไปยังประเทศเมียนมา พร้อมทั้งแต่งตั้ง
คณะกรรมการระดับชาติที่มีส่วนร่วมจาก
ภาครัฐ วิชาการ และประชาสังคม
เพื่อเป็นกลไกร่วมกำหนดนโยบาย
แนวทาง และมาตรการแก้ไขปัญหา

ปัญหาแม่น้ำปนเปื้อนข้ามพรมแดน
ไม่ใช่แค่ “ปัญหาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น”
แต่กลายเป็น “วิกฤตความมั่นคงทาง
อาหารระดับชาติ” สุดท้ายอาจกลายเป็น
ความเสียหายทางสุขภาพของประชาชน
ที่สูงเกินกว่าจะประเมินค่าได้